

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ВІДКРИТІ ЛЕКЦІЇ ЧИ ВІДКРИТІСТЬ ЛЕКЦІЙ?

Робота викладача вищої школи у студентській аудиторії періодично пов'язується з так званими "відкритими лекціями".

Розчаровує вже сам термін. Є закриті й відкриті судові процеси, закриті й відкриті засідання парламенту, були (пам'ятаємо?) закриті й відкриті партійні збори. У кожному з вищенаведених прикладів якийсь сенс проглядається. Але "відкриті лекції"?... Як назвати тоді решту лекцій – "закритими"? Саме так за логікою. А коли так, коли лекції поділяються на відкриті і закриті, то у чому їх відмінності?

Можливо, "відкриті", "показові" (існує й такий дивний термін) – це лекції якогось особливо високого гатунку? Тоді, виходить, всі решта – не дуже високого? Якщо ж назва "відкрита" означає, що нашу лекцію мають право послухати колеги, то знову-таки питання: а на решту лекцій хіба їм вхід заборонений?

Питань, на жаль, більше ніж хотілося б. Залишити їх риторичними – значить уникнути важливої розмови.

Звернемось до усталеного, традиційного розуміння мети відкритих лекцій": з одного боку, допомогти викладачу порадами, зауваженнями, рекомендаціями колег (зі сторони, як кажуть, видніше), а з другого – проконтролювати і оцінити роботу лектора. Завдання непогані. Аде у даному випадку вони дивують своєю наївністю.

З чого починається відкрита лекція? З того, що викладач заздалегідь (за тиждень, місяць, а то й більше) знає, що він буде читати, кому буде читати і коли буде читати. І, знаючи все це, починає ретельно до визначеної лекції готуватися.

Ретельна підготовка сама по собі заслуговує найвищої похвали. Але за однієї умови: якщо вона завжди однаково ретельна. А якщо ні? Коли тільки для "відкритої"? Тоді ми потрапляємо, висловлюючись виробничою мовою, не на серійну, а на виставкову лекцію, зроблену, що називається, в єдиному примірнику. І роботу лектора спостерігаємо в тепличних умовах штучно створеного благодатного мікроклімату: викладач все знав наперед, студенти, сподіваємося, теж відповідним чином були викладачем проінструковані... Тепер подумаємо: чи має відкрита лекція той серйозний зміст, який ми намагаємося вкладати в неї? Мабуть, не завжди.

Для того, щоби дійсно аналізувати професійні якості лектора, дійсно допомогти йому кваліфікованими порадами, рекомендаціями (що кожному з нас не зашкодить), і для того, щоби проконтролювати та по-справжньому оцінити лектора, слід бачити його роботу не в умовах "оранжереї", а в

звичайній традиційній аудиторній атмосфері. Саме тут проявляються справжні знання, справжнє вміння, справжній характер викладача вищої школи. Саме тут він є самим собою, саме тут якість його роботи можна обрати для найбільш точної оцінки.

Спрогнозуємо зустрічне питання: виходить, автор проти відкритих лекцій? А чим їх тоді замінити?

Ні, автор не проти. Навпаки – він "за". Завжди був, є й буде за відкриті лекції. Правда, з одною поправкою: відкритою повинна бути не якась конкретна, наперед визначена лекція (тема, курс, дата), а відкритими мають стати всі лекції. Завжди. У будь-який час. На будь-яку тему. І якщо, скажімо, на лекції того чи іншого викладача ходитимуть з власних професійних інтересів колеги та студенти, у тому числі – з інших потоків, курсів, а, можливо, й з інших факультетів (до речі, така практика була звичною для часів, коли викладали Грушевський, Костомаров, Курчатова, Менделєєв, Мечніков, Павлов, Тарле...) – то це робить лектору честь.

Тих, кого чомусь стривожила така постановка питання, можна заспокоїти: масового паломництва до нас на сьогодні не передбачається. Чому? Не впевнений, що знаю вичерпну відповідь на це питання...

Світова й вітчизняна практика вивели аксіоматичне положення, що ґрунтовне знання предмета і висока загальна ерудиція обов'язкові для лектора. Без цього важко розраховувати на успіх у нашій роботі. Проте, якою б гранню своєї багатющої натури не обернулася до нас студентська юнь, вона буде незмінною в одному – у своїй допитливості і жадобі знань.

Навчати людей можна лише навчаючи їх невідомому. Вивчення досвіду щодо систематичного насичення лекцій новою, незнайомою раніше слухачам інформацією стане надійним помічником для кожного з нас у привертанні й втриманні уваги студентів. Це ж стосується подання матеріалу, який вимагає від слухачів зусиль власної думки, швидкого й інтенсивного міркування, аналізу проблем, особистого ставлення до конкретних явищ і подій. Звісно, ці паралелі не перетинаються і не повинні конкурувати. Засвоєння готових, розтлумачених, проілюстрованих знань у кращих викладачів коректно чергується з лекційними прийомами, що покликані розбуджувати творчу уяву студентів, допомагати їм не тільки бачити, чути і фіксувати в пам'яті, а й думати, здогадуватися, шукати самим. І далеко не на кожній відкритій лекції можна бачити, як стимулюється духовна активність юнаків та дівчат у навчально-виховному процесі, якими методами позбавляють їх звички споживати готові раціоналістичні конструкції.

На кафедрах вітчизняної вищої школи є чимало професіоналів, лекції яких відзначаються глибинним знанням предмета, органічною внутрішньою єдністю, вагомою аргументацією, яскравістю і проникливістю. Вони свідчать: досягти юнацького розуму й серця можна лише на мовних комунікаціях екстракласу, де **слово** не потрапляє у вибоїни шаблонної лексики, не тулиться до фонетичного узбіччя, і не шукає рятівну дистанцію між очима лектора та аркушами на кафедральній підставці...

Можливість частіше (і "законніше", так би мовити,) слухати такі лекції хотілося б зробити нормою нашого професійного життя.

Від невдач не застрахований ніхто. У професії викладача, педагога як і в будь-якій іншій, закономірні успіхи й невдачі: це загальний закон людської діяльності. Не може не турбувати інше – а саме ті випадки, коли помітних успіхів упродовж тривалого часу немає зовсім, а очікування їх поступово набуває утопічного характеру. Тому добрі і не дуже добрі лекції небажано спостерігати лише час від часу. Гатунок нашої навчальної продукції може бути підданий корекції лише за умови максимально повної інформації про якість самої продукції. Повнота, точність інформації у свою чергу забезпечуються її систематичністю.

І тут нам можуть допомогти взаємовідвідування аудиторних занять. Але знову-таки: ніяких графіків, ніяких чисел, ніяких наперед визначених тем. Є розклад, є навчальна дисципліна, є викладач, який її веде. І є бажання, право, а іноді – будемо відверті – і обов'язок подивитись (вимогливо і доброзичливо), як виконує колега свою роботу. А потім у разі потреби – підказати, поправити, порекомендувати.

Дуже часто за двома-трьома рядками навчальної програми стоїть ціла Лекція. За рядками програми – головна праця викладача університету, праця всепоглинаюча, сповнена самовідданості, самовіддачі, постійних роздумів, захопленості і натхнення. Хочеться вірити: той хто обрав цей фах, сповідуватиме як власне *Credo*, що кожна лекція читається як відкрита і передбачає добросовісну, ґрунтовну підготовку, активний творчий пошук, новаторські підходи до викладацького мистецтва, коли максимально мобілізуються наші знання, здібності, воля, громадянські почуття.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: *Тищенко В.М. У володіннях Логоса.* – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; *Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії.* – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: *Тищенко В.М. Лаконічна Україна.* – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

Vadim Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z.Gzhytskyj*

OPEN LECTURES OR OPENNESS OF LECTURES?

On the departments of domestic higher school there are quite a bit professionals, the lectures of which are marked deep knowledge of object, organic internal unity, ponderable argumentation, brightness and penetrating.